

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 5/2003 vp

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2004

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Sivistysvaliokunta on eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 3 momentin nojalla päättänyt antaa lausunnon hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2004 (HE 55/2003 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- kansliapäällikkö Markku Linna, ylijohtaja Arvo Jäppinen, ylijohtaja Kalevi Kivistö, talousjohtaja Eero Pulkkinen, hallitusneuvos Timo Lankinen, kulttuuriasianneuvos Kirsti Kekki ja ylitarkastaja Maija Innola, opetusministeriö
- opetusneuvos Kaija Miettinen, Opetushallitus
- lääninsivistysneuvos Pertti Kokkonen, Oulun lääninhallitus
- rehtori Lauri Lajunen, Oulun yliopisto
- puheenjohtaja, rehtori Jorma Sipilä, Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto
- johtaja, professori Juhani Honka, Hämeen ammattikorkeakoulu / Ammatillinen opettaja-korkeakoulu

- koulutusohjelmajohtaja Anita Olkinuora, Hämeen ammattikorkeakoulu
- johtaja Hannu Salminen, Jyväskylän ammattiopisto
- johtaja Hannu Heikkilä, Keski-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymä
- erityisasiantuntija Johan Hahkala, Suomen Kuntaliitto
- apulaisosastopäällikkö Pentti Aho, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- Työväen sivistysliiton pääsihteeri Jorma Turunen, Opintokeskusseura
- koulutuspoliittinen sihteeri Aleksi Henttonen, Suomen ylioppilaskuntien liitto ry
- puheenjohtaja Reetta Kuosmanen, Suomen ammattiin opiskelevien keskusliitto SAKKI ry
- puheenjohtaja Tapio Haapanen, Suomen opiskelija-allianssi ry OSKU.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut
— Suomen kirjastoseura

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Sivistysvaliokunta käsittelee tässä lausunnoissaan ammatillisen koulutuksen rahoitusta, kir-

jastotoimen kehittämistä ja rahoitusta sekä yliopistojen perusopetuksen rahoitusta.

Opetusministeriön hallinnonalan budjetti on yhteensä 6 054 miljoonaa euroa eli noin 16 %

koko talousarviosta. Opetusministeriön hallinnonalan määrärahojen kasvu on 175 miljoonaa euroa eli noin 3 % vuoteen 2003 verrattuna. Opetusministerin toimialalla kasvu on noin 3 % ja kulttuuriministerin toimialalla noin 4 %. Valiokunta pitää määrärahakehitystä myönteisenä. Opetusministeriön hallinnonalan painopisteinä vuonna 2004 on koulutuksellisen ja kulttuurisen tasa-arvon turvaaminen. Painopisteinä on myös mm. peruspalvelujen saatavuudesta ja laadusta huolehtiminen sekä arvioinnin kehittäminen. Ihmisten yhdenvertaisuutta ja alueiden välistä tasa-arvoa vahvistetaan. Koulutusta ja tutkimusta kehitetään alueiden vahvuuksia ja ominaispiirteitä tukien tavoitteena työllisyysasteen nostaminen. Hallitusohjelman mukaan ikäluokkien pienentyessä vapautuvat voimavarat käytetään koulutuksen vahvistamiseen. Vuonna 2004 sekä perusopetuksen että esiopetuksen oppilasmäärät pienenevät molemmat 2 000:lla oppilaalla. Oppilasmäärän vähenemisen vaikutus valtionosuuksiin vuonna 2004 on perusopetuksessa 5,4 miljoonaa euroa ja esiopetuksessa 4,6 miljoonaa euroa. Vuoteen 2007 säästö tulee olemaan kaikkiaan noin 23,1 miljoonaa euroa.

Yliopistojen perusrahoitus

Yliopistot vastaavat Suomessa uuden tiedon tuottamisesta ja sille rakentuvasta laadukkaasta koulutuksesta. Yliopistojen toiminnan ja vaikutusten aikajänteet ovat pitkiä. Sen vuoksi on tärkeää, että koulutus- ja tiedepolitiikka ovat sekä tavoitteiden että voimavarojen osalta pitkäjänteisiä ja vakaita.

Vuoden 2004 talousarvioehdotuksessa yliopistokoulutukseen ja -tutkimukseen osoitetut määrärahat kasvavat noin 6 prosentilla. Yliopistojen toimintamenorahoitus määräytyy pitkälti laskennallisen mallin kautta, jonka tavoitteena on ollut lisätä tavoitteiden ja määrärahojen yhteyttä sekä turvata yliopistojen nykyisten perustehtävien, opetuksen ja tutkimuksen, ohella taroituksenmukaisella tavalla myös yhteiskunnallisten palvelutehtävien rahoitus. Yliopistolaitoksen vuosittaisen rahoituksen määrä määritellään hallituksen menokehysten yhteydessä.

Valtion tiede- ja teknologianeuvosto esitti yliopistojen perusrahoituksen vahvistamista voimassa olevan kehittämislain lisäksi 100 miljoonalla eurolla vuoteen 2007 mennessä. Hallituksen menokehyksessä vuosille 2004—2007 on päädytty kehittämislain lisäksi 65 miljoonan euron lisäykseen vuoteen 2007 mennessä. Määrärahasta on sittemmin varattu 5 miljoonaa euroa myöhempien talousarvioesitysten tai kehyspäätösten yhteydessä ilmeneviin välttämättömiin tarpeisiin. Korkeakoululaitoksen kehittämisestä annettu laki on resurssipykälän osalta voimassa vuoden 2005 loppuun. Lain mukaan yliopistojen toimintamenomäärärahat kasvavat palkankorotusten lisäksi vuonna 2004 vähintään 20 miljoonaa euroa.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että yliopistojen tulossopimuskausi 2004—2006 sisältää uusia tehtäviä ja tavoitteita. Lisäpanostuksia vaativia tehtäviä ovat muun muassa tohtorintutkintojen tavoitteen nostaminen yli 30 prosentilla vuoden 2002 toteumaan verrattuna, uuden laajan aikuiskoulutusväylän avaaminen, alueellisen kehittämisen tehtävien lisääminen ja tietoyhteiskuntaohjelman entistä mittavampi toteuttaminen. Yliopistojen perusrahoituksen turvaaminen laajenevia tehtäviä ja lisääntyviä kustannuksia vastaavasti on tärkeää. Valmisteltavan yliopistojen kehittämislain tulee turvata yliopistoille riittävät voimavarat korkeatasoisen opetuksen ja tutkimuksen jatkamiseksi ja kehittämiseksi.

Yliopistojen vuokrakustannukset. Yliopistojen kannalta vaikeaksi ovat osoittautuneet erityisesti tilakustannuksiin liittyvät ongelmat, jotka olemassa olevien tilojen osalta johtuvat lähinnä siitä, että tilakustannukset ovat indeksisidonnaisia. Toiminnan laajentumisen seurauksena vuokrattavat uudet tilat ja olemassa olevien tilojen toiminnan vaatimat muutostyöt lisäävät osaltaan tilakustannuksia. Opetusministeriön tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa vuosittaiseen yliopistojen rakennusinvestointitasoon on oleellisesti heikentynyt Senaatti-kiinteistöjen perustamisen jälkeen. Vuokravaluuskäsittelyn kautta opetusministeriö pystyy osittain vaikuttamaan

hankkeiden etenemiseen, mutta valtuusmenetellyllä ei ole kuitenkaan selkeää yhteyttä rahoitushyönteeseen.

Yliopistojen tilakustannuksia selvittäneen selvitysmiehen ehdotuksesta valtiovarainministeriö asetti työryhmän (Yliopistojen vuokratyöryhmä, valtiovarainministeriö, työryhmämuis-tioita 20/2003), jonka tehtävänä oli laatia ehdotus Senaatti-kiinteistöjen ja yliopistojen välisen vuokrausperiaatteiden kehittämisestä. Työryhmän 11.6.2003 antamista 17 ehdotuksesta ensimmäinen oli, että yliopistojen toimintaedellytysten turvaamiseksi toimintamenomäärärahoja mitoitettaessa hallituksen talousarvioesityksessä otetaan huomioon sekä toimitilojen että kustannustason muutoksista johtuvat määrärahatarpeet. Työryhmän ehdotuksen mukaan Senaatti-kiinteistöjen yliopistovuokrasopimukset sidot-taisiin 100-prosenttisesti elinkustannusindeksiin (nykyisin 68-prosenttisesti) ja uusien investointien pääomavuokra laskettaisiin keskimäärin 6 prosenttiin pääomasta (nykyisin keskimäärin seitsemän prosenttia). Työryhmä esitti, että uuden käytännön mukaiset vuokrasopimukset tehdään alkavaksi vuoden 2004 alusta. Indeksisidonnaisuuden muutos tehtäisiin takautuvasti kaikkiin vuokrasopimuksiin siten, että ensimmäiset 100 %:n indeksitarkistukset tehtäisiin jo vuoden 2004 alussa. Vuoden 2004 talousarvioehdotuksen määrärahoja mitoitettaessa on toimittu osittain jo työryhmän ehdotuksen mukaisesti, kun indeksiehdon vaikutuksesta on otettu huomioon puolet ja TKK:n ja HY:n vuokrasopimusten tarkistaminen on otettu huomioon kokonaisuudessaan.

Yliopistojen vuokratyöryhmän yhteydessä selvitettiin yliopistojen Senaatti-kiinteistöille maksettavien vuokrien kehitystä vuoteen 2007 saakka. Yliopistojen vuokrat Senaatti-kiinteistöille ovat noin 164 miljoonaa euroa vuonna 2003. Tämän lisäksi uudistiloja hankitaan myös muilta investoreilta. Vuoteen 2003 verrattuna uusinvestoinneista arvioidaan aiheutuvan vuokrien nousua siten, että vuokrataso on vähintään 25 miljoonaa euroa korkeampi vuonna 2007. Mikäli vuokratyöryhmän ehdotukset toteutuvat, nousee vuokrataso lisäksi indeksisidonnaisuuden

perusteella vuosittain reilut 3 miljoonaa euroa, ja vastaavasti tuottovaatimuksen alentaminen vähentää vuokria noin 1,7 miljoonaa euroa.

Yliopistojen kannalta on tärkeää, että samalla kun päätetään Senaatti-kiinteistöjen ja yliopistojen välisistä vuokrausperiaatteista päätetään myös kuinka yliopistojen pitkäjänteisen toiminnan edellytykset turvataan. Opetusministeriössä on valmisteltavana kehittämislain muutos, joka turvaisi yliopistojen rahoituksen myös tulevana vuosina. Tässä yhteydessä joudutaan harkitsemaan, sisällytetäänkö lakiin yliopistojen vuokratyöryhmän ehdotus, että toimintamenomäärärahoja mitoitettaessa otetaan huomioon palkan korotusten lisäksi myös toimitilojen ja kustannustason muutoksista johtuvat määrärahatarpeet, vai päätetäänkö määrärahalisäyksistä vuosittaisen budjettipäätösten yhteydessä.

Eduskunta on useaan kertaan kiinnittänyt huomiota siihen, että Senaatti-kiinteistöt perii yliopistoilta niin korkeita vuokria, että tämä supistaa merkittävästi yliopistojen käytettävissä olevia toimintamäärärahoja. Kuitenkin lainsäädäntö sallii koulutukseen tarkoitetuista tiloista perittäväksi alemmalla vuokraa mitä Senaatti-kiinteistöille asetettu yleinen tuottotavoite edellyttäisi. Kuluva vuoden talousarvioehdotuksen hyväksymisen yhteydessä eduskunta edellytti hallituksen kiirehtivän toimenpiteitä, joilla yliopistokoulutukseen tarkoitetuista tiloista peritään alemmalla vuokraa kuin mitä Senaatti-kiinteistöille asetettu yleinen tuottotavoite edellyttäisi. Sivistysvaliokunta kiirehtii toimenpiteitä yliopistojen vuokratilustusten alentamiseksi ja edellyttää, että Yliopistojen vuokratyöryhmän esitykset toteutetaan täysimääräisinä.

Ammatillisen koulutuksen rahoitus

Sivistysvaliokunta on tämän talousarvioehdotuksen osalta tarkastellut nuorisosteen ammatillisen peruskoulutuksen rahoitusta sekä ammatillista opettajankoulutusta. Aikuiskoulutuksen osalta valiokunta viittaa lausuntoonsa hallituksen kertomuksesta (SiVL 3/2003 vp).

Hallituksen esityksen mukaan ammatillisen koulutuksen keskeinen haaste on koulutuksen ja työelämän lähentäminen tavoitteena tutkinnon

suorittaneiden välitön sijoittuminen työelämään ja jatko-opintoihin. Koulutuksen työelämävas-
taavuutta pyritään lisäämään uudistettuihin op-
pilaistostyömuotoisesti järjestettyihin ammatilli-
siin perustutkintoihin sisällytetyllä vähintään 20
opintoviikon laajuisella työssäoppimisella sekä
laajentamalla oppisopimuskoulutusta ammatilli-
seen perustutkintoon johtavana väylänä. Oppi-
sopimuskoulutuksessa aloittavien osalta tavoit-
teena on noin 10 prosentin osuus kaikista toisen
asteen ammatillisen peruskoulutuksen aloittajis-
ta.

Valiokunta pitää hyvänä sitä, että hallituksen
esityksen mukaan koulutuksen nivelvaiheisiin ja
keskeyttämisen vähentämiseen kiinnitetään eri-
tyistä huomiota. Perusopetuksesta toisen asteen
koulutukseen jatkavien osuutta pyritään edel-
leen lisäämään ja jatketaan keskeyttämisen vä-
hentämiseen tähtääviä toimia.

Toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen
tarjonta mitoitetaan siten, että koko peruskou-
lun päättävälle ikäluokalle voidaan tarjota mah-
dollisuus lukio- tai ammatillisiin opintoihin. Ta-
voitteisiin vuodelle 2004 asetetaan yhteensä
noin 61 000 toisen asteen ammatillisen perus-
koulutuksen aloittajaa, joista oppisopimuskou-
lutuksen ammatillisen perustutkinnon aloitta-
vien osuudeksi arvioidaan 7 500. Ammatilliseen
koulutukseen ehdotetut määrärahat lisääntyvät
noin 2 prosentilla vuoteen 2003 verrattuna.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että
amatillisessa koulutuksessa olevien opiskeli-
joiden motivaatioon ja opiskelumahdollisuuk-
siin vaikuttavat myös opintososiaaliset etuudet.
Opetusministeriössä tehdään parhaillaan opinto-
tukea koskevia selvityksiä, joiden on tarkoitus
valmistua marraskuussa. Valiokunta pitää vält-
tämättömänä, että selvitysten valmistuttua halli-
tus kiirehtii toimenpiteitä opintotukea koske-
vien tarvittavien toimenpiteiden suorittami-
seksi ja epäkohtien korjaamiseksi.

Erytisopetus ammatillisessa koulutuksessa.
Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opis-
kelijoille, jotka tarvitsevat erityisiä opetusjärjes-
telyjä tai opiskelijahuoltopalveluja vamman,
sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-

elämän häiriön tai muun syyn vuoksi. Ammatil-
lista erityisopetusta annetaan ammatillisissa op-
pilaitoksissa, yleisten oppilaitosten pienryhmis-
sä tai integroidussa erityisopetuksessa. Lisäksi
on opiskelijoita, joilla on tarve lyhytkestoiseen,
akuuttiin tai vain osittaiseen erityiseen tukeen.
Kuluvan vuoden tammikuussa ammatillista eri-
tyisopetusta sai 11 600 opiskelijaa eli 9,2 %
koko ammatillisessa koulutuksessa olevasta
opiskelijamäärästä. Erytisopetuksessa olevista
opiskelijoista 8 000 opiskeli tavallisissa amma-
tillisissa oppilaitoksissa ja 3 600 opiskelijaa am-
matillisissa erityisoppilaitoksissa. Erytisope-
tusta järjesti suurin osa runsaasta kahdestasada-
sta ammatillisesta oppilaitoksesta. Noin 80 kou-
lutuksen järjestäjää ilmoitti, etteivät he järjestä
opetusta erityisopetuksena. Erytisopetuksen
tarve ammatillisessa koulutuksessa on viime
vuosina lisääntynyt, ja todennäköisesti tarve li-
sääntyy vielä tulevaisuudessakin.

Valiokunta painottaa sitä, että koulutukselli-
sen tasa-arvon edellytysten mukaisesti jokaisel-
la tulee olla mahdollisuus osallistua oppimis-
tai/ja toimintaedellytyksistään riippumatta toi-
sen asteen koulutukseen. Nykyisin ammatillises-
sa koulutuksessa opiskelijat ovat lähtökohdil-
taan aikaisempaa heterogeenisempia ja moni-
kulttuurisempia. Opiskelijoiden koulutustaus-
tassa, oppimisvalmiuksissa ja aikaisemmassa
opintomenestyksessä on suuria eroja. Opiskeli-
joiden joukossa on myös lisääntyvä määrä maa-
hanmuuttajia, syrjäytymisvaarassa olevia ja toi-
saalta myös lukion kokonaan tai osittain suori-
taneita tai jonkin muun koulutuksen suorittaneita.
Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten opetta-
minen vaatii muun muassa keskimääräistä enem-
män pienryhmäopetusta ja työvaltaisia opetus-
menetelmiä.

Valiokunta pitää välttämättömänä lisäpanos-
tusta ammatilliseen erityisopetukseen. Opetus-
ministeriössä valmisteilla olevan vuonna 2002
valmistuneen ammatillisen koulutuksen erityis-
opetuksen strategiatyöryhmän ehdotuksiin poh-
jautuvan strategiaohjelman toimeenpano tulee
tehdä ripeästi sen jälkeen, kun työryhmän esitys
tämän vuoden loppuun mennessä valmistuu.
Strategiaohjelmassa on tarkoitus tehdä ehdotuk-

set muun muassa erityisopetuksena annettavan toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen sekä vammaisten valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen rahoitusperusteiden uudistamisesta, ammatillisen erityisopetuksen yksikköhinnan porrastusperusteiden uudistamisesta opiskelijoiden erilaisen palvelutarpeen perusteella, erityisopetuksen huomioon ottamisesta tuloksellisuusrahoituksessa ja investointien rahoituksen kehittämistarpeista erityisopetuksen järjestämisen näkökulmasta. Valiokunta pitää välttämättömänä, että tässä yhteydessä selkeytetään myös erityisen tuen tarpeen määrittelyä ja diagnosointia, jotta se tapahtuisi yhdenmukaisin perustein eri oppilaitoksissa. Samoin tulee määritellä osa-aikaisen erityisopetuksen palveluiden kehittämistarpeet ammatilliseen opetukseen soveltuvaksi.

Edellä todetun perusteella sivistysvaliokunta ehdottaa, että

valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.60.30 lisäyksenä 500 000 euroa ammatillisen erityisopetuksen tehostamiseksi ja lisäämiseksi.

Ammatillisen aikuiskoulutuksen osalta valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota Noste-ohjelmaan, jota valiokunta on käsitellyt lausunnossaan SiVL 3/2003 vp. Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän yksimieliset linjaukset Noste-ohjelman toteuttamiseksi vaativat lisärahoitusta, jos ohjelma oppilaspaikkamäärien ja aikataulun osalta toteutuu tavoitteen mukaisesti.

Opintojen ohjaus. Valiokunta korostaa jälleen opintojen ohjauksen merkitystä ammatillisessa koulutuksessa. Muun muassa opintojen keskeyttämisä voidaan vähentää oikea-aikaisella ja tehostetulla opintojen ohjauksella. Ammatillisessa koulutuksessa olevien nuorten tulee saada riittävästi ohjausta ja tukea. Erityisen tärkeää se on koulutuksen nivelvaiheissa ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. On panostettava siihen, että opinto-ohjaajia on riittävästi, jotta voidaan parantaa opinto-ohjauksen tarpeen ja tarjonnan kohtaamista.

Ammatillinen opettajankoulutus. Opettajatarvetta tutkineen työryhmän laskelmien mukaan ammatilliseen opettajankoulutukseen tulisi vuosina 2003—2008 ottaa vuosittain noin 1 635 opiskelijaa. Vuonna 2003 ammatillisessa opettajan-, erityisopettajan-, opinto-ohjaajan ja liikenneopettajankoulutuksessa on valiokunnan saamien tietojen mukaan yhteensä 1 445 aloituspaikkaa. Vuonna 2004 aloituspaikkoja on 1 675.

Ammatillinen opettajien peruskoulutus ei kuulu valtionosuusjärjestelmän piiriin, vaan rahoitus toteutetaan ylimääräisenä valtionavustuksena. Opettajankoulutusmääriä on kasvatettu viime vuosina, mutta valtionavustus ei ole kasvanut vastaavassa määrin. Vuoden 2004 talousarvioehdotuksessa ammatilliseen opettajankoulutukseen ehdotetaan 11,087 miljoonaa euroa (vuonna 2003 vastaava määräraha oli 9,587 miljoonaa euroa). Valiokunta pitää välttämättömänä lisätä ammatilliseen opettajankoulutukseen määrärahoja. Valiokunta viittaa myös lausunnossaan SiVL 3/2003 vp esittämäänsä siitä, että erityisenä painopisteenä ammatillisessa opettajankoulutuksessa tulisi olla opinto-ohjaajien ja erityisopettajien koulutus.

Ammatilliseen opettajankoulutukseen kehitetty KOKEVA-hanke on tarkoituksenmukainen keino opettajankoulutuksessa, ja valiokunta tukee sen edistämistä.

Edellä todetun perusteella sivistysvaliokunta ehdottaa, että

valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.20.30 lisäyksenä 400 000 euroa ammatillisen opettajankoulutuksen lisäämiseksi.

Kirjastojen valtionosuudet

Kirjastojen lakisääteisiä valtionosuuksia on valtiontalouden säästötoimenpiteinä rahoitettu vuodesta 1994 lukien myös veikkausvoittovaroin. Nyt täysimääräisesti voimaantulevan veikkausvoittovarojen jakoa koskevan lain (1054/2001) mukaan veikkausvoittovarojen osuutta kirjastojen valtionosuuksista vähennetään siten, että kirjastojen valtionosuudet katetaan yleisestä budjetista kokonaisuudessaan viimeistään vuonna 2012. Lain 2 §:n mukaan veikkausvoittovarojen

osuus vuonna 2004 saa olla kirjastojen valtionosuuksista enintään 75 %. Hallituksen talousarvioesityksen mukaan tämä prosenttiosuus on 67,2 % vuonna 2004. Yleisestä budjetista ehdotetaan kirjastojen käyttökustannuksia rahoitettavaksi 29,4 miljoonalla eurolla ja veikkausvoittovaroista 62,7 miljoonalla eurolla. Ottaen huomioon veikkausvoittovarojen edunsaajien rahoitukselliset tarpeet sivistysvaliokunta katsoo, että kirjastojen valtionosuudet tulisi siirtää yleisestä budjetista katettavaksi nopeammin kuin ns. jaksuhdelaki edellyttää.

Eduskunta on useana vuonna valtion talousarvioehdotusta käsitellessään katsonut, että valtiontalouden tilanteen parantuessa veikkauksen ja raha-arpajaisten tuotto tulee käyttää arpajaislain mukaisiin tarkoituksiin eli urheilun ja liikuntakasvatuksen, tieteen, taiteen ja nuorisotyön edistämiseen. (esim. SiVM 1/1999 vp).

Edellä todetun perusteella sivistysvaliokunta ehdottaa, että

valtiovarainvaliokunta lisää kirjastojen lakisääteisten valtionosuuksien rahoittamista yleisillä budjettivaroilla vuoden 2004 talousarviossa ja edellyttää, että kirjastojen valtionosuuksien kattaminen osin veikkausvoittovaroilla puretaan kuluvan vaalikauden aikana kokonaisuudessaan.

Valiokunta pitää tärkeänä kirjastolaitoksen kehittämistä ja rahoituksen turvaamista. Talousarvioehdotuksessa kirjastojen kunnille maksettavissa käyttökustannusten valtionosuuksissa on otettu huomioon 1,8 prosentin indeksikorotus. Kirjastoille osoitetut avustusmäärärahat pysyvät suunnilleen vuoden 2003 tasolla. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tämä ei kuitenkaan riitä kirjastojen kehittämiseksi Kirjastostrategia 2010:n linjausten mukaan. Kirjastostrategian tavoitteita ovat muun muassa kirjastojen toiminnan laadun kehittäminen, toimivan kirjastoverkon turvaaminen, kirjastojen palveluvalikoiman ja tietopalvelun laajentaminen sekä kirjastojen oppijoiden tietohuoltoon ja tiedon hallintataitoihin liittyvien tehtävien kehittäminen. Kirjastostrategia 2010 on katsottu yhdeksi

Euroopan parhaista yleisten kirjastojen strategioista tällä hetkellä.

Keskeinen edellytys kansalaisten kulttuurin ja tiedon saatavuuden turvaamiseksi ja sähköisen asioinnin leviämiseksi on yleisten kirjastojen teknisen infrastruktuurin parantaminen ja asiakkaiden opastuksen turvaaminen etenkin pienissä kunnissa ja taajamien reuna-alueilla. Kuntien kirjastojen tekninen infrastruktuuri on hyvin epätasaista. Laitteiden riittävyys ja siten pääsy tiedon lähteille voi nousta todelliseksi pulmaksi yhä lisääntyvän digitaaliaineiston vallatessa alaa. Valiokunta pitääkin välttämättömänä, että kiireellisimpänä toimenpiteenä on kirjastojen asiakaspäätteiden ja laajakaistayhteyksien lisääminen. Tarpeellinen määrä kirjastojen asiakaspäätteitä ja nopeat verkkoyhteydet ovat tietoyhteiskunnan tehokkain keino estää alueellista, tiedollista ja sosiaalista syrjäytymistä. Niillä on ratkaiseva vaikutus siihen, että Suomessa kansalainen pystyy toimimaan kansalaisena verkottuneessa tietoyhteiskunnassa. Sen vuoksi valiokunta kiirehtii toimenpiteitä kirjastojen asiakaspäätteiden ja laajakaistayhteyksien lisäämiseksi.

Vapaa sivistystyö

Hallituksen kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman tavoitteena on vahvistaa kansalaisten osallistumismahdollisuuksia. Erityistä huomiota tullaan kiinnittämään myös vähemmän koulutettujen, pienituloisten, syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kansalaisyhteiskuntaan kiinnittymiseen. Vapaa sivistystyö pystyy tarjoamaan monia laajoja valmiuksia, jotka valmistavat aikuisten ammatilliseen koulutukseen ja joita tarvitaan työelämässä. Näitä ovat muun muassa yhteistyö- ja aloitekyky, luovuus, joustavuus ja tasapainoisuus. Vapaalla sivistystyöllä on erityinen merkitys myös maahanmuuttajien koulutuksessa. Aikuiskoulutuksen eri työmuodoille esitetään hallituksen talousarvioehdotuksessa vähäisiä lisäyksiä. Erityisesti valiokunta pitää opintokeskusten määrärahoja riittämättöminä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että

valtiovarainvaliokunta lisää opintokeskusten käyttökustannuksiin momentille 29.69.55 yhteensä 200 000 euroa.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta esittää

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 16 päivänä lokakuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Kaarina Dromberg /kok	Seppo Särkiniemi /kesk
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Ilkka Taipale /sd (osittain)
	Tuomo Hänninen /kesk	Marja Tiura /kok
	Jyrki Katainen /kok	Jutta Urpilainen /sd
	Minna Lintonen /sd	Raija Vahasalo /kok
	Mikaela Nylander /r	Unto Valpas /vas
	Kirsi Ojansuu /vihr	vjäs. Minna Sirnö /vas.
	Aila Paloniemi /kesk	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.

ERIÄVÄ MIELIPIDE 1

Perustelut

Täysi-ikäisten, alle 20-vuotiaiden toisen asteen opiskelijoiden opintotuki on riippuvainen vanhempien tuloista. Tämä tekee nämä opiskelijat eriarvoisiksi, sillä muilla opiskelijoilla ei ole vastaavaa tuloriippuvuutta. Ammatillisen koulutuksen vetovoimaisuuden ja opiskelijoiden yhdenvertaisuuden takia tämä epäkohta vaatii korjausta opintotukilakiin. Opetusministeriö selvittää opintotukea koskevia epäkohtia, ja selvityksen on tarkoitus valmistua marraskuussa 2003.

Sen vuoksi valiokunnan olisi tullut perusteluisa todeta:

Valiokunta pitää välttämättömänä, että opintotukea koskevat muutosehdotukset tehdään niin, että niiden vaatima rahoitus voidaan sisällyttää vuoden 2004 varsinaiseen talousarvioon.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 16 päivänä lokakuuta 2003

Unto Valpas /vas
Kaarina Dromberg /kok
Jyrki Katainen /kok
Kirsi Ojansuu /vihr

Marja Tiura /kok
Raija Vahasalo /kok
Minna Sirnö /vas

ERIÄVÄ MIELIPIDE 2

Perustelut

Perusopetuksen voimavarat

Kuten sivistysvaliokunnan lausunnossa todetaan, perusopetuksen oppilasmäärät pienenevät tulevina vuosina. Hallitusohjelmassa todetaan, että oppilasmäärien pienenemisestä aiheutuvat säästöt on ohjattava ensisijaisesti opetuksen kehittämiseen ja laatuun. Opetusta tukevat toimet, kuten pienten koululaisten iltapäivätoiminta ja kuljetusetuuden parantaminen, ovat kannatettavia uudistuksia, mutta niitä ei voida pitää koulutuksen kehittämisenä. Siten niihin on löydyttävä rahoitus erikseen, eikä niitä voi rahoittaa opetuksen laadun kustannuksella.

Pidämme huolestuttavana hallituksen talousarvioehdotuksen linjausta, jossa kuntien talouden arvioidaan olevan negatiivinen koko vaalikauden ajan. Opetuksessa kustannustason nousu vie kunnilta enemmän rahaa kuin valtionosuudet antavat. Tämä vaikeuttaa merkittävästi kuntien mahdollisuuksia tarjota laadukasta perusopetusta. Lisäämällä resursseja perusopetuksen valtionosuuksien yksikköhintoihin kunnilla olisi paremmat mahdollisuudet pienentää perusopetuksen opetusryhmiä sekä turvata tukiovetus ja opintojen ohjaus. Tällä olisi myös ehkäisevä vaikutus syrjäytymisongelmiin.

Tämän vuoksi sivistysvaliokunnan olisi tullut esittää, että

valtiovarainvaliokunta lisää 60 000 000 euroa perusopetuksen valtionosuuksien yksikköhintoihin.

Kirjastojen asiakaspäätteet ja laajakaistayhteydet

Opetusministeriön Kirjastostrategia 2010:n mukaan yleinen kirjasto on perusopetuksen ohella

julkishallinnon tärkein tapa toteuttaa tietoyhteiskunnan kansalaisuuden perusedellytykset. Keskeinen edellytys kansalaisten kulttuurin ja tiedon saatavuuden turvaamiseksi ja sähköisen asioinnin leviämiseksi on yleisten kirjastojen teknisen infrastruktuurin parantaminen ja asiakkaiden opastuksen turvaaminen etenkin pienissä kunnissa ja taajamien reuna-alueilla.

Kansalaisten tietohuolto eli tiedonsaanti edellyttää yhdistelmäkirjastoja, jotka tarjoavat pääsyn sekä painetussa että digitaalisessa muodossa olevaan tietoon ja kulttuuriin. Kuntien kyky tarjota tietoyhteiskunnan kirjastopalveluita on kuitenkin heikentynyt. Valtiolta tarvitaan noin 4 000 000 euron panosta kirjastojen asiakaspäätteisiin ja laajakaistayhteyksiin. Pidämme lisäpanostuksen saamista tärkeänä. Käytäntö on osoittanut, että pelkät tietokoneet eivät luo kansalaisen tietoyhteiskuntaa. Asiakkaille tarvitaan lisää käyttötukea.

Kuten sivistysvaliokunnan lausunnossakin todetaan, nämä toimenpiteet ovat tietoyhteiskunnan tehokkain keino estää alueellista, tiedollista ja sosiaalista syrjäytymistä. Niillä on ratkaiseva vaikutus siihen, että Suomessa kansalainen pystyy toimimaan kansalaisena verkottuneessa tietoyhteiskunnassa. Kuntien kirjastojen hyvin epätasainen tekninen infrastruktuuri saadaan näin tietoyhteiskunnan vaatimalle tasolle, mikä on ensimmäinen askel tiedon saatavuudelle. Julkisen hallinnon sähköisen asioinnin saaminen kansalaisten arkipäiväiseksi toiminnaksi onnistuu parhaiten kirjastojen ja yhteispalvelupisteiden kautta.

Tämän vuoksi sivistysvaliokunnan olisi tullut esittää, että

valtiovarainvaliokunta lisää kirjastojen laajakaistayhteyksiin ja asiakaspäätteisiin 4 000 000 euroa.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 16 päivänä lokakuuta 2003

Kaarina Dromberg /kok
Jyrki Katainen /kok
Kirsi Ojansuu /vihr
Marja Tiura /kok

Raija Vahasalo /kok
Unto Valpas /vas
Minna Sirnö /vas